

**SIEDLECKIE ZESZYTY  
KOMENIOLOGICZNE**

Seria

**PEDAGOGIKA**

TOM I / 2014



# **SIEDLECKIE ZESZYTY KOMENIOLOGICZNE**

Seria  
**PEDAGOGIKA**

## **O JANIE AMOSIE KOMEŃSKIM I JEGO POGLĄDACH NA EDUKACJĘ**

Redakcja naukowa  
Barbara Sitarska

TOM I / 2014

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach  
Siedlce 2014

Recenzent: prof. nadzw. dr hab. Anna Kożuh

Komitet Wydawniczy:

Andrzej Baładynowicz, Andrzej Barczak, Tadeusz Boruta, Janusz Chruściel, Beata Gałek, Leszek Kania, Jarosław Stanisław Kardas, Rafał Kozak, Krzysztof Lewandowski, Violetta Machnicka (przewodnicząca), Robert Piętek, Janina Skrzyczyńska, Stanisław Socha, Andrzej Walendziak, Paweł Żarkowski

Tłumaczenie tekstów angielskich: mgr Izolda Lisowska

Tłumaczenie tekstów niemieckich: dr Marzena Lisowska

Zdjęcie na okładce: Iohannis Amos Comenii „DE RERUM HUMANARUM EMANDATIONE CONSULTATIO CATHOLICA”, 1966

Żaden fragment tej publikacji nie może być reprodukowany, umieszczany w systemach przechowywania informacji lub przekazywany w jakiegokolwiek formie – elektronicznej, mechanicznej, fotokopii czy innych reprodukcji – bez zgody posiadacza praw autorskich.

© Copyright by Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach,  
Siedlce 2014

PL ISSN 2083-4179

Monografie nr 129

**Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach**  
**08-110 Siedlce, ul. Bema 1, tel. 25 643 15 20**  
**e-mail: [wydawnictwo@uph.edu.pl](mailto:wydawnictwo@uph.edu.pl)**  
**[www.wydawnictwo.uph.edu.pl](http://www.wydawnictwo.uph.edu.pl)**

Wyd. I. Format B-5.

Ark. wyd. 21,2. Ark. druk. 24,6

Łamanie: Marzena Jarząbkowska

Druk: EXPOL, Włocławek

**SIEDLCE COMENIOLOGICAL RESEARCH  
BULLETIN  
EDUCATION STUDIES  
series**

**JOHN AMOS COMENIUS  
AND HIS VIEWS OF EDUCATION**

Edited by  
Barbara Sitarska

Vol. 1 / 2014

University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce  
Siedlce 2014

**SIEDLCER COMENIUS HEFTE**

Serie

**PÄDAGOGIK**

**ÜBER JOHANN AMOS COMENIUS  
UND SEINE ANSICHTEN  
ZUR BILDUNG**

Herausgegeben von  
Barbara Sitarska

**BAND I /2014**

Universität für Natur- und Geisteswissenschaften in Siedlce  
Siedlce 2014

## Spis treści

Słowo wstępne.....	13
<b>Barbara Sitarska</b>	
O Janie Amosie Komeńskim i początkach komeniologii.....	31
<b>Kazimierz Żegnalek</b>	
Dydaktyka Jana Amosa Komeńskiego.....	63
<b>Heliodor Muszyński</b>	
Metodologiczne podstawy twórczości Jana Amosa Komeńskiego.....	93
<b>Barbara Sitarska</b>	
Wychowanie i samowychowanie w myśli filozoficznej Jana Amosa Komeńskiego.....	119
<b>Urszula Tyluś</b>	
Egalitaryzm w poglądach Jana Amosa Komeńskiego.....	141
<b>Barbara Sitarska</b>	
Humanizm Jana Amosa Komeńskiego.....	149
<b>Anna Klim-Klimaszewska, Ewa Jagiełło</b>	
Edukacja przedszkolna w koncepcji Jana Amosa Komeńskiego.....	175
<b>Barbara Sitarska</b>	
Edukacja nieustająca w koncepcji Jana Amosa Komeńskiego.....	189
<b>Barbara Grzegorzczak</b>	
Nauczyciel Jana Amosa Komeńskiego.....	209
<b>Barbara Grzegorzczak</b>	
Uczeń w szkole Jana Amosa Komeńskiego.....	219
<b>Mariola Jarczykova</b>	
Jan Amos Komeński jako przewodnik życia młodzieży.....	227
<b>Halina Natora</b>	
Jan Amos Komeński – prekursor pedagogiki specjalnej.....	239
<b>Grażyna Dzida</b>	
Metoda naturalna w nauczaniu.....	249

<b>Grażyna Dzida</b>	
Zasady nauczania Jana Amosa Komeńskiego.....	259
<b>Barbara Sitarska</b>	
Działalność polityczna i twórczość pedagogiczna Jana Amosa Komeńskiego.....	281
<b>Kamila Szymańska</b>	
Komeński w Lesznie.....	301
<b>Kamila Szymańska</b>	
Szkolnictwo w Lesznie za czasów Komeńskiego.....	309
<b>Barbara Sitarska</b>	
Wolność, odpowiedzialność i tożsamość w poglądach Jana Amosa Komeńskiego.....	313
<b>Wacław Szymonik</b>	
Ethos pracy twórczej w poglądach Jana Amosa Komeńskiego.....	325
<b>Barbara Sitarska</b>	
Labirynty Jana Amosa Komeńskiego i drogi prowadzące do uniwersalnej światłości.....	349
Noty o autorach.....	371



## Table of contents

Introduction.....	13
<b>Barbara Sitarska</b>	
John Amos Comenius and the beginnings of Comeniology.....	31
<b>Kazimierz Żegnalek</b>	
John Amos Comenius' teaching methodology.....	63
<b>Heliodor Muszyński</b>	
Methodological foundations of John Amos Comenius' writings.....	93
<b>Barbara Sitarska</b>	
Education and self-education in John Amos Comenius' philosophical thought .....	119
<b>Urszula Tyluś</b>	
Egalitarianism in John Amos Comenius.....	141
<b>Barbara Sitarska</b>	
John Amos Comenius' humanism.....	149
<b>Anna Klim-Klimaszewska, Ewa Jagiełło</b>	
Pre-school education according to John Amos Comenius.....	175
<b>Barbara Sitarska</b>	
Life-long education according to John Amos Comenius.....	189
<b>Barbara Grzegorzcyk</b>	
John Amos Comenius' teacher.....	209
<b>Barbara Grzegorzcyk</b>	
A learner at John Amos Comenius' school.....	219
<b>Mariola Jarczykowa</b>	
John Amos Comenius as a guide to life for youth.....	227
<b>Halina Natora</b>	
John Amos Comenius – a forerunner of special needs education.....	239

<b>Grażyna Dzida</b>	
Natural methods of teaching.....	249
<b>Grażyna Dzida</b>	
John Amos Comenius' rules of teaching methodology.....	259
<b>Barbara Sitarska</b>	
John Amos Comenius' political activity and educational writings.....	281
<b>Kamila Szymańska</b>	
Comenius in Leszno.....	301
<b>Kamila Szymańska</b>	
Education in Leszno in the times of Comenius.....	309
<b>Barbara Sitarska</b>	
Freedom and responsibility in John Amos Comenius' views.....	313
<b>Wacław Szymonik</b>	
Ethos of creative activity in John Amos Comenius' views.....	325
<b>Barbara Sitarska</b>	
John Amos Comenius' labyrinths and paths toward universal light .....	349
Short biographies of the authors.....	371

## Inhaltsverzeichnis

Vorwort.....	13
<b>Barbara Sitarska</b> Über Johann Amos Comenius und die Grundlagen der Comenius-Forschung.....	31
<b>Kazimierz Żegnałek</b> Didaktik nach Johann Amos Comenius.....	63
<b>Heliodor Muszyński</b> Methodische Grundlagen des Schaffens von Johann Amos Comenius.....	93
<b>Barbara Sitarska</b> Erziehung und Selbsterziehung im philosophischen Gedanke von Johann Amos Comenius.....	119
<b>Urszula Tyluś</b> Egalitarismus in den Ansichten von Johann Amos Comenius.....	141
<b>Barbara Sitarska</b> Der Humanismus von Johann Amos Comenius .....	149
<b>Anna Klim-Klimaszewska, Ewa Jagiełło</b> Vorschulbildung nach dem Konzept von Johann Amos Comenius.....	175
<b>Barbara Sitarska</b> Andauernde Bildung nach der Auffassung von Johann Amos Comenius .....	189
<b>Barbara Grzegorzcyk</b> Der Lehrer nach Johann Amos Comenius .....	209
<b>Barbara Grzegorzcyk</b> Der Schüler in der Comenius-Schule.....	219
<b>Mariola Jarczykowa</b> Johann Amos Comenius als Leiter des Lebens junger Menschen.....	227
<b>Halina Natora</b> Johann Amos Comenius – ein Vorläufer der Sonderpädagogik.....	239

<b>Grażyna Dzida</b>	
Natürliche Methoden im Unterricht.....	249
<b>Grażyna Dzida</b>	
Prinzipien der Didaktik von Johann Amos Comenius.....	259
<b>Barbara Sitarska</b>	
Politische Aktivitäten und das pädagogische Schaffen von Johann Amos Comenius.....	281
<b>Kamila Szymańska</b>	
Johann Amos Comenius in Leszno.....	301
<b>Kamila Szymańska</b>	
Schulwesen in Leszno in Zeiten von Johann Amos Comenius.....	309
<b>Barbara Sitarska</b>	
Freiheit, Verantwortung und Identität in den Ansichten von Johann Amos Comenius.....	313
<b>Wacław Szymonik</b>	
Das Ethos der Schöpfungsarbeit in den Ansichten von Johann Amos Comenius.....	325
<b>Barbara Sitarska</b>	
Andauernde Bildung nach der Auffassung von Johann Amos Comenius.....	349
Notizen über Autoren.....	371

## Słowo wstępne

Oddajemy do rąk Czytelnika pierwszy tom *Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych* z Serii *PEDAGOGIKA*. Historia ich powstania jest dość długa i żmudna. Redaktor wydania borykał się z wieloma trudnościami, które sprawiały wrażenie syzyfowej pracy nad tekstami i przygotowaniem publikacji do druku. Obok serii *PEDAGOGIKA* trwają prace nad tekstami z literatury i historii – seria literaturoznawczo-historyczna, której redaktorem jest Roman Mních z Instytutu Neofilologii i Badań Interdyscyplinarnych. Aby zrozumieć nasze działania, należałoby wcześniej wprowadzić Czytelnika w historię naszej działalności komeniologicznej na Wydziale Humanistycznym w Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach.

Nasze zainteresowania postacią Jana Amosa Komeńskiego zrodziły się pod koniec ubiegłego stulecia, a działalność naukowo-badawcza i organizacyjna w zakresie komeniologii pogłębiała się i zaważyła na wyborze dalszej drogi naukowo-badawczej, a nawet stała się pasją. W związku z tym, że Barbara Sitarska jest pedagogiem, a Roman Mních filologiem, badania o Komeńskim i cała działalność naukowo-organizacyjna przybrała charakter interdyscyplinarny. Rokiem przełomowym dla tej działalności był rok 2007.

Dr hab. prof. nadzw. Barbara Sitarska jest pracownikiem Wydziału Humanistycznego, Instytutu Pedagogiki, Katedry Dydaktyki; kierownikiem Pracowni Dydaktyki Ogólnej. Jest pedagogiem, dydaktykiem, pedeutologiem. Dr hab. prof. nadzw. Roman Mních jest zastępcą dyrektora Instytutu Neofilologii i Badań Interdyscyplinarnych. Jest teoretykiem i historykiem literatur słowiańskich.

Badania o Janie Amosie Komeńskim rozpoczęły się w roku 2007 i owocowały współpracą międzynarodową, głównie z Niemieckim Towarzystwem Komeńskiego w Berlinie. Współpraca rozpoczęła się na początku roku 2007 spotkaniem z ówczesnym prezesem Niemieckiego Towarzystwa Komeńskiego dr Wernerem Korthaase (zainspirował nas do działalności naukowo-organizacyjnej w zakresie komeniologii), a po jego śmierci z nowym prezesem tegoż Towarzystwa – prof. Andreasem Fritschem. Owocem nawiązanej współpracy było I MIĘDZYNARODOWE SEMINARIUM NAUKOWE nt. JAN AMOS KOMENSKI A KULTURA EPOKI BAROKU (marzec 2007). Seminarium było zorganizowane w Instytucie Pedagogiki

i Instytucie Filologii Polskiej i Lingwistyki Stosowanej. Skupiło ono badaczy Jana Amosa Komeńskiego zarówno z Polski, jak i zagranicy. Seminarium zaowocowało wydaniem pracy zbiorowej pt. *JAN AMOS KOMENSKI A KULTURA EPOKI BAROKU*, Seria *STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA* (tom I, 2007).

Po śmierci Wernera Korthaase, Niemcy z Niemieckiego Towarzystwa Komeńskiego zwrócili się do nas – organizatorów SEMINARIÓW o KOMENSKIM o zredagowanie (wspólnie z Manfredem Richterem, członkiem Niemieckiego Towarzystwa Komeńskiego) i wydanie w naszej Uczelni książki poświęconej Wernerowi Korthaase. Ukazała się w roku 2009 pt. *WERNER KORTHAASE – BADACZ JANA AMOSA KOMENSKIEGO*. We wrześniu 2009 roku odbyło się II MIĘDZYNARODOWE SEMINARIUM NAUKOWE O KOMENSKIM nt. *JAN AMOS KOMENSKI W KONTEKŚCIE KULTURY I HISTORII EUROPEJSKIEJ XVII WIEKU*, które zgromadziło komenologów, głównie z Czech i Niemiec oraz Leszna (Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Amosa Komeńskiego) i Poznania (UAM). Z naszej Uczelni brali w nim udział pracownicy naukowcy Instytutu Pedagogiki, Instytutu Filologii Polskiej i Lingwistyki Stosowanej, Instytutu Neofilologii oraz zainteresowani tą postacią pracownicy naukowcy Wydziału Przyrodniczego. Obrady koncentrowały się wokół: spuścizny Komeńskiego w kontekście dyskusji filozoficzno-teologicznej; uniwersum pedagogicznego Jana Amosa Komeńskiego; Komeńskiego jako pisarza XVII-wiecznego oraz Leszna wobec fenomenu Jana Amosa Komeńskiego. Seminarium zaowocowało dziełem pt. *JAN AMOS KOMENSKI W KONTEKŚCIE KULTURY I HISTORII EUROPEJSKIEJ XVII WIEKU* (2010). Ukazało się jako trzeci tom Serii *STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA*.

W roku 2011 na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach odbyło się III MIĘDZYNARODOWE SEMINARIUM NAUKOWE nt. *KOMENSKI A EUROPA XVII WIEKU*, a w następnym roku ukazał się IV tom *STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA* o takim samym tytule. W 2014 roku odbyło się IV MIĘDZYNARODOWE SEMINARIUM NAUKOWE o Janie Amosie Komeńskim nt. *LABIRYNTY I DROGI KU ŚWIATŁOŚCI JANA AMOSA KOMENSKIEGO* połączone z Międzynarodową Konferencją Naukową w Centrum Pedagogicznym im. Jana Amosa Komeńskiego i Gimnazjum „Peterschule” w Petersburgu. Aktualnie trwają prace nad tekstami do V tomu *STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA*.

Trzy lata temu w naszym zespole badawczym zrodziła się IDEA LEKSYKONU ENCYKLOPEDYCZNEGO O JANIE AMOSIE KOMENSKIM. Idea pozostała jednak do tej pory tylko ideą. Informacja o *Leksykonie* została rozesłana do współpracujących z nami ośrodków komeniologicznych w Polsce i za granicą. Okazało się, że w Republice Czeskiej takie inicjatywy były podejmowane dużo wcześniej. Nasz zespół badawczy na tym polu nie odniósł jeszcze sukcesów. W dwa lata później zrodził się pomysł *Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych*. W naszych założeniach będzie to pierwszy etap prac nad *Leksykonem*. Już drugi rok trwają przygotowania do wydania pierwszego tomu *Zeszytów*. Informacje zostały przyjęte pozytywnie w Katedrze Dydaktyki Instytutu Pedagogiki. Hasła komeniologiczne zostały zaproponowane nauczycielom akademickim według ich zainteresowań badawczych (postać Komeńskiego wszystkie te zainteresowania mieści w swojej twórczości intelektualnej). Tego ambitnego zadania podjęli się pracownicy Pracowni Dydaktyki Ogólnej, Pracowni Kształcenia Wczesnoszkolnego i Pracowni Edukacji Przedszkolnej.

Znajdują się tutaj opracowania: Barbary Grzegorzczuk: *Uczeń w szkole Jana Amosa Komeńskiego i Nauczyciel Jana Amosa Komeńskiego*; Haliny Natory: *Jan Amos Komeński – prekursor pedagogiki specjalnej*; Anny Klim-Klimaszewskiej i Ewy Jagiełło: *Edukacja przedszkolna według koncepcji Jana Amosa Komeńskiego*; Urszuli Tyluś: *Egalitaryzm w rozważaniach Jana Amosa Komeńskiego*; Grażyny Dzidy: *Metoda naturalna w nauczaniu i Zasady nauczania Jana Amosa Komeńskiego*; Kazimierza Żegnałki: *Dydaktyka Jana Amosa Komeńskiego*. Barbara Sitarska podjęła próbę opracowania kilku haseł: *Edukacja nieustająca w koncepcji Jana Amosa Komeńskiego*, *Humanizm Jana Amosa Komeńskiego*, *Wychowanie i samowychowanie w myśli filozoficznej Jana Amosa Komeńskiego*, *Labirynty i drogi ku światłości Jana Amosa Komeńskiego*, *Wolność, odpowiedzialność i tożsamość w poglądach Jana Amosa Komeńskiego*. Spoza Uczelni w tomie znajdują się autorskie opracowania: Heliodora Muszyńskiego nt. *Metodologiczne podstawy twórczości Jana Amosa Komeńskiego*; Marioli Jarczykowej nt. *Jan Amos Komeński jako przewodnik życia młodzieży*; Kamili Szymańskiej dwa hasła: *Szkolnictwo w Lesznie za czasów Komeńskiego i Komeński w Lesznie*; Wacława Szymonika: *Ethos pracy twórczej w poglądach Jana Amosa Komeńskiego*.

Nad hasłami do *Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych* pracują jeszcze inni autorzy zarówno z Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach (Aldona Grądzka: *Motywowanie dzieci, młodzieży i dorosłych do nauki przez Jana Amosa Komeńskiego*; Barbara Grzegorzczuk: *Wartość książki*

w życiu człowieka, Sławomir Sobieraj: *Podręczniki szkolne Jana Amosa Komeńskiego*, Barbara Sitarska: *Pansofia i aksjologia Jana Amosa Komeńskiego*, Danuta Szymonik: *Godność człowieka w ujęciu Jana Amosa Komeńskiego*, Andrzej Borkowski: *Symbolika w dziełach Jana Amosa Komeńskiego*), jak i uczeni z innych Uczelni: Heliodor Muszyński: *Komeńskiego koncepcja szkoły*, Sławomir Szto Bryn: *Obecność Jana Amosa Komeńskiego w repozytoriach elektronicznych*, Jan Amos Komeński jako prekursor pedagogiki filozoficznej, Adam Fijałkowski: *Poglądowość w edukacji*; Genowefa Koć-Seniuch: *Komunikowanie się w edukacji u Jana Amosa Komeńskiego*. Opracowane przez autorów hasła znajdują się w następnym tomie. Naszym marzeniem jest włączenie do publikacji w „Siedleckich Zeszytach Komeniologicznych” komeniologów z zagranicy, głównie z Europy. Ich ewentualne opracowania będą ukazywać się w kolejnych tomach.

Założeniem redaktorów jest wydanie jednego tomu „Zeszytów” w każdym roku. Zdajemy sobie sprawę z tego, że pierwsza publikacja z tej serii jest niedoskonała zarówno w treści, jak i w formie. Uznaliśmy jednak, że lepiej jest podjąć taką próbę i cały czas sukcesywnie dążyć do doskonałości w tym zakresie w kolejnych tomach, niż permanentnie dążyć do doskonałości bez podejmowania takich działań.

Problematyczny okazał się nawet tytuł pierwszych „Zeszytów”. W moim umyśle rodziły się różne pomysły. Jednym z nich był tytuł: „O Janie Amosie Komeńskim i początkach komeniologii”. Pojawiły się rozważania wstępne na ten temat. Po namyśle stwierdziłam jednak, że jest nieadekwatny do treści: jest za szeroki (teksty nie traktują wprost o rozwoju komeniologii i nie są interdyscyplinarne; dotyczą pedagogiki) i zarazem za wąski (treści dotyczą poglądów na edukację – różnych jej rodzajów i aspektów).

Zaproponowałam więc tytuł: „O Janie Amosie Komeńskim i jego poglądach na edukację”, mając przeświadczenie o adekwatności treści tutaj zawartych do tytułu tomu, a zarazem traktują one o dziale komeniologii w zakresie pedagogiki (komeniologia bowiem ma charakter interdyscyplinarny). Pamiętajmy, że Komeński zaistniał w Europie i na świecie głównie jako pedagog.

Jako redaktor wydania pierwszego tomu „Siedleckich Zeszytów Komeniologicznych” Serii PEDAGOGIKA pragnę podziękować wszystkim Autorom tekstów, zdając sobie sprawę z tego, jak trudnym zadaniem było opracowanie haseł komeniologicznych. Podziękowania kieruję do mojego Kolegi współorganizatora Seminariów o Janie Amosie Komeńskim i współredaktora Serii STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA – prof. nadzw. Romana Mni-



cha oraz dr. Andrzeja Borkowskiego za dobrą i owocną dotychczasową współpracę na polu komeniologii.

Pragnę również podziękować Dziekanowi Wydziału Humanistycznego prof. dr. hab. Stanisławowi Jaczyńskiemu, Prodziekanowi ds. Nauki prof. dr. hab. Romualdowi Kalinowskiemu, Dyrektorowi Instytutu Pedagogiki prof. nadzw. dr. hab. Sławomirowi Sobczakowi i zastępcy Dyrektora Instytutu Pedagogiki ds. Nauki prof. nadzw. dr. hab. Mikołajowi Bieludze za dobrą, życzliwą atmosferę, sprzyjającą działaniom twórczym i otwartość na wszelkie inicjatywy naukowe.

Szczególne podziękowania kieruję do recenzentki tomu prof. nadzw. dr. hab. Anny Kożuh. Uwagi Pani Profesor przyczyniły się do nadania ostatecznego KSZTAŁTU tej publikacji.

*Barbara Sitarska*



## Introduction

Here is the first volume of *Siedlce Comeniological Research Bulletin* of the *EDUCATION STUDIES* series. Its history is quite long, and its creation required a lot of toil. While working on the texts and preparing the publication, the editor had to struggle with numerous difficulties, which made the task almost Sisyphean. Besides the *EDUCATION STUDIES* series, another one is being prepared, connected with literature and history. Its editor is Roman Mnich of the Department of Modern Languages and Interdisciplinary Studies. In order to understand our studies as a whole, one should first trace their history at the Faculty of Humanities of the University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce.

Our interest in John Amos Comenius goes back to the turn of the century. The fact that we went deeper and deeper into the research and organization determined our choice of further path of study, which finally became a passion. As Barbara Sitarska is an educationist, and Roman Mnich is a linguist, the research of Comenius and the whole activity became interdisciplinary. The year 2007 turned out to be crucial for the activity.

Assistant Professor Barbara Sitarska, PhD, is an employee of the Faculty of Humanities, Department of Education Studies, Sub-Department of Teaching Methodology, the director of the Institute of General Teaching Methodology. She is an educationist, teaching methodologist, pedagogue. Assistant Professor Roman Mnich, PhD, is the deputy director of the Department of Modern Languages and Interdisciplinary Studies. He is a specialist of Slavic literature theory and history.

The research of John Amos Comenius began in 2007 and resulted in international cooperation, mainly with the German Comenius Association in Berlin. The cooperation started at the beginning of 2007 with a meeting with Werner Korthaase, PhD, the former chairman of the Association, who inspired us to take up Comeniological studies. After his death we got in touch with the new chairman, Prof. Andreas Fritsch. The cooperation resulted in the 1<sup>st</sup> INTERNATIONAL SCIENTIFIC SEMINAR "JOHN AMOS COMENIUS AND THE CULTURE OF BAROQUE", organized in March

2007 at the Department of Education Studies and the Department of Polish Studies and Applied Linguistics. The seminar was attended by researchers of John Amos Comenius both from Poland and from abroad and resulted in the joint publication *JOHN AMOS COMENIUS AND THE CULTURE OF BAROQUE*, from the series *STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA* (Vol. 1, 2007).

After Werner Korthaase's death, the members of the German Comenius Association requested the publication of a book about him. It was to be edited by the organizers of the seminar with the help of Manfred Richter, a member of the Association, and published at Siedlce University. It appeared in 2009, entitled *WERNER KORTHAASE – RESEARCHER OF JOHN AMOS COMENIUS*. In September 2009 the 2<sup>nd</sup> INTERNATIONAL COMENIUS SEMINAR was held, entitled *JOHN AMOS COMENIUS IN THE CONTEXT OF THE HISTORY AND CULTURE OF THE 17<sup>TH</sup>-CENTURY EUROPE*. It was mainly attended by Comenius experts from the Czech Republic, Germany, as well as from the John Amos Comenius Higher Vocational School in Leszno, Poland and the Adam Mickiewicz University in Poznań. The conference was also attended by local academics from the Department of Education Studies, the Department of Polish Studies and Applied Linguistics, the Department of Modern Languages, as well as interested academics from the Department of Natural Sciences. The conference was oriented around the following topics: Comenius' output in the context of philosophical and theological discussion; John Amos Comenius' educational universe; Comenius as a 17<sup>th</sup>-century writer; Leszno and the prodigy of John Amos Comenius. The seminar resulted in the publication *JOHN AMOS COMENIUS IN THE CONTEXT OF THE HISTORY AND CULTURE OF THE 17<sup>TH</sup>- CENTURY EUROPE* (2010). It appeared as the third volume of the series *STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA*.

In 2011, the 3<sup>rd</sup> INTERNATIONAL SEMINAR was held, entitled *COMENIUS AND THE 17<sup>TH</sup>-CENTURY EUROPE*. In the following year, the fourth volume of *STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA* appeared under the same title. On 5-6 June 2014, the 4<sup>th</sup> INTERNATIONAL SCIENTIFIC SEMINAR on John Amos Comenius took place, entitled *JOHN AMOS COMENIUS' LABYRINTHS AND PATHS TOWARD THE LIGHT*, combined with an International Scientific Conference at the John Amos Comenius Educational Centre and Junior Secondary School "Peterschule" in Saint Peters-

burg. At the moment the 5<sup>th</sup> volume of *STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA* is being prepared.

Three years ago, the idea of an *AENCYCLOPOEDIC LEXICON OF JOHN AMOS COMENIUS* emerged in our research team. Unfortunately, the idea has not been accomplished so far. The information about the lexicon was sent to the cooperating Comenius centres in Poland and abroad. As it turned out, similar initiatives had been undertaken before. Our team has not been successful in this field yet. Two years later, the idea of *Siedlce Comeniological Research Bulletin* appeared. As we assume, it is going to be the first stage of the work on the *Lexicon*. The first volume of the *Research Bulletin* was prepared for over a year. It was approved by the Sub-Department of Teaching Methodology of the Department of Education Studies. The entries were presented to the academic teachers according to their research interests (Comenius comprises all of them in his intellectual writings). The task was undertaken by the employees of the Institute of General Teaching, the Institute of Early School Education and the Institute of Pre-school Education.

The Bulletin contains the following papers: *A learner at John Amos Comenius' school and John Amos Comenius' teacher* by Barbara Grzegorzcyk; *John Amos Comenius – a forerunner of special needs education* by Halina Natora; *Pre-school education according to John Amos Comenius* by Anna Klim-Klimaszewska and Ewa Jagiełło; *Egalitarianism in John Amos Comenius' thought* by Urszula Tyluś; *Natural methods of teaching and John Amos Comenius' rules of teaching methodology* by Grażyna Dzida; *John Amos Comenius' teaching methodology* by Kazimierz Żegnałek. Barbara Sitarska has contributed a few papers: *Life-long education according to John Amos Comenius*; *John Amos Comenius' humanism*; *Education and self-education in John Amos Comenius' philosophical thought*; *John Amos Comenius' labyrinths and paths toward light*; *Freedom, responsibility and identity in John Amos Comenius' views*. The contributors outside the university are: Heliodor Muszyński (*Methodological foundations of John Amos Comenius' writings*); Mariola Jarczykowa (*John Amos Comenius as a guide to life for youth*); Kamila Szymańska (*Education in Leszno in the times of Comenius and Comenius in Leszno*).

Some other contributors are still working on their papers. They are: Aldona Grądzka, *Motivating children, youth, and adults to study by John Amos Comenius*, Barbara Grzegorzcyk, *Worthiness of the book in human life*, Sławomir Sobieraj, *John Amos Comenius' student's book*, Andrzej Borkowski,

*Symbolism in John Amos Comenius' works*, Barbara Sitarska, *John Amos Comenius' pansophia and axiology* – Danuta Szymonik, *Man's dignity according to John Amos Comenius* of Siedlce University, as well as from other universities: Heliodor Muszyński (*Comenius' idea of school*); Sławomir Sztobryn (*Presence of John Amos Comenius in electronic repositories, John Amos Comenius as a forerunner of philosophical education studies*); Adam Fijałkowski (*Demonstrative method in education*), Genowefa Koć-Seniuch, *Communication in education according to John Amos Comenius*.

Their entries are going to appear in the next volume. It is our dream to include foreign (mainly European) contributors' papers in the Bulletin. We hope they will be published in the future volumes.

The editors' assumption is to publish one volume of the Bulletin every year. We are aware of the imperfections of the first publication of the series, as far as both the contents and the form are concerned. However, we decided that it is better to make an attempt and aspire to perfection in the subsequent volumes than aspire to perfection without doing anything at all.

It was even problematic to choose the title of the first volume. I came up with different ideas. One of them was: "John Amos Comenius and the beginnings of Comeniology". Initiatory writings about the subject appeared. However, on second thought, I decided that it was inadequate to the contents: it was too general (the texts did not directly concern the development of Comeniology nor were they interdisciplinary; they concerned Education Studies) and too narrow at the same time (the contents concerned views of European education, its various kinds and aspects). Therefore, I suggested the title: "John Amos Comenius and his views of education" as I was convinced about its adequacy. Additionally, the contents concern Education Studies, which are a section of Comeniology. (Comeniology in itself is an interdisciplinary science). We should remember that Comenius is mostly recognized as an educationist, both in Europe and worldwide.

As an editor of the first volume of *Siedlce Comeniological Research Bulletin* of the *EDUCATION STUDIES* series I wish to thank all the contributors, as I am aware how difficult their task was. I would like to thank my colleague Assistant Prof. Roman Mnich, co-organizer of the seminars on John Amos Comenius and co-editor of the series *STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA*,

and Andrzej Borkowski, PhD, for a good and productive cooperation in the field of Comeniology.

I also wish to thank the Dean of the Faculty of Humanities, Prof. Stanisław Jaczyński, PhD; the Deputy Dean for Science, Prof. Romuald Kalinowski, PhD; the Director of the Department of Education Studies, Assistant Prof. Sławomir Sobczak, PhD; the Deputy Director of the Department of Education Studies for Science, Assistant Prof. Mikołaj Bieluga, PhD, for a good and friendly atmosphere, conducive to creative activity, and for openness to any scientific initiatives.

I would like to give special thanks to the adviser of the volume, Prof. Anna Kożuh, whose remarks contributed to giving the final shape to the publication.

*Barbara Sitarska*





## Vorwort

Wir geben dem Leser den ersten Band von Siedlce Comenius Hefte, Serie PÄDAGOGIK. Die Geschichte ihrer Entstehung ist ziemlich lang und beschwerlich. Der Herausgeber der Ausgabe hat sich mit vielen Schwierigkeiten rumgeschlagen, die als Sisyphusarbeit an den Texten und an der Druckvorbereitung schienen. Neben der Serie PÄDAGOGIK arbeitet man an Texten im Bereich der Literatur und Geschichte – Serie Literatur und Geschichte, deren Herausgeber Herr Professor Roman Mnich ist. Er ist der Leiter des Instituts für Neuphilologie und Interdisziplinäre Forschung. Um unsere Handlungen zu verstehen, würden wir den Leser zuvor auf die Geschichte unserer Comenius- Forschungsarbeit an der Fakultät für Geisteswissenschaften der Universität für Natur- und Geisteswissenschaften in Siedlce eingeführt haben.

Unser Interesse an der Gestalt von Johann Amos Comenius ist am Ende des letzten Jahrhunderts entstanden. Die Wissenschaft-, Forschungs- und Organisationsarbeit im Bereich der Comenius-Forschung hat sich erweitert und beeinflusste die Wahl der zukünftigen Forschungsarbeit. Sie ist sogar zu einer Leidenschaft geworden. Aus gegebenem Anlass, dass Frau Barbara Sitarska von Beruf eine Pädagogin ist und Herr Roman Mnich – ein Philologe, die Forschung über Comenius und die gesamte wissenschaftlich-organisatorische Arbeit nahm einen interdisziplinären Charakter an. 2007 war das Wendejahr für diese Forschungsarbeit.

A. o. Prof. Dr. habil. Barbara Sitarska ist die Wissenschaftlerin an der Fakultät für Geisteswissenschaften, am Institut für Pädagogik, am Lehrstuhl für Didaktik. Sie ist die Leiterin der Einrichtung in Allgemeindidaktik. Sie arbeitet als Pädagogin, Didaktikerin und Spezialistin für Lehrerforschung. A. o. Prof. Dr. habil. Roman Mnich ist stellvertretender Direktor des Instituts für Neuphilologie und Interdisziplinäre Forschung. Er ist Theoretiker und Historiker der slawischen Literaturen.

Die Studien über Johann Amos Comenius wurden im Jahre 2007 begonnen und sie haben zu der internationalen Zusammenarbeit geführt, vor allem mit der Deutschen Comenius-Gesellschaft in Berlin. Anfang 2007 hat das Zusammentreffen mit dem Doktor Werner Korthaase die Zusammenarbeit initiiert. Der ehemalige Vorsitzende der Deutschen Comenius-Gesellschaft hat uns zu den wissenschaftlich-organisatorischen Tätigkeiten 26 im Bereich der Comenius-Forschung inspiriert. Nach seinem Tod arbeiten

wir mit dem neuen Vorsitzenden der Deutschen Comenius-Gesellschaft zusammen, mit dem Professor Andreas Fritsche. Als Ergebnis der Zusammenarbeit gab es DAS I. INTERNATIONALE FORSCHUNGSSEMINAR über: JOHANN AMOS COMENIUS UND DIE KULTUR DES BAROCKS (März 2007). Das Seminar wurde am Institut für Pädagogik, Institut für Polnische Philologie und Institut für Angewandte Sprachwissenschaft organisiert. Zu diesem Seminar haben sich sowohl polnische als auch ausländische Comenius-Forscher versammelt. Das Seminar führte zur gemeinsamen Ausgabe unter dem Titel: JOHANN AMOS COMENIUS UND DIE KULTUR DES BAROCKS, Serie: STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA (Band I, 2007).

Nach dem Tod von Werner Korthaase haben sich die Mitglieder der Deutschen Comenius-Gesellschaft an uns, als Veranstalter der COMENIUS-SEMINARE, darin gewandt, damit wir das Buch über Werner Korthaase (zusammen mit Manfred Richter, dem Mitglied der Deutschen Comenius-Gesellschaft) bearbeiten und an unserer Universität veröffentlichen. Das Buch ist 2009 unter dem Titel: WERNER KORTHAASE – FORSCHER VON JOHANN AMOS COMENIUS erschienen. Im September 2009 gab es DAS II. INTERNATIONALE FORSCHUNGSSEMINAR über: JOHANN AMOS COMENIUS IM RAHMEN DER KULTUR UND DER EUROPÄISCHEN GESCHICHTE DES XVII. JAHRHUNDERTS. Zu diesem Seminar haben sich die Comenius-Forscher vor allem aus der Tschechischen Republik, Deutschland, Leszno (Johannes-Amos-Comenius – Fachhochschule) und Posen (Adam-Mickiewicz-Universität) versammelt. Von unserer Universität haben sich die Forscher des Instituts für Pädagogik, des Instituts für Polnische Philologie und Angewandte Sprachwissenschaft, des Instituts für Neuphilologie und die Forscher der Fakultät für Naturwissenschaften beteiligt. Die wissenschaftliche Debatte konzentrierte sich auf: die Comenius-Erbschaft im Kontext der philosophischen und theologischen Diskussion; pädagogisches Comenius-Universum; Comenius als Schriftsteller des XVII. Jahrhunderts und Leszno gegenüber dem Comenius-Phänomen. Das Seminar hat zum literarischen Werk unter dem Titel: JOHANN AMOS COMENIUS IM RAHMEN DER KULTUR UND DER EUROPÄISCHEN GESCHICHTE DES XVII. JAHRHUNDERTS (2010) geführt. Das Werk ist als dritter Band der Serie STUDIEN COMENIANA SEDLCENSIA erschienen.

An der Fakultät für Geisteswissenschaften der Universität für Natur- und Geisteswissenschaften in Siedlce hat im Jahre 2011 DAS III. INTERNATIONALE FORSCHUNGSSEMINAR über: COMENIUS UND EUROPA DES XVII. 27 JAHRHUNDERTS stattgefunden und im nächsten Jahr ist der

Band IV von STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA unter dem gleichen Titel erschienen. Im Jahre 2014 (5-6 Juni) hat das IV. INTERNATIONALE FORSCHUNGSSEMINAR über Johann Amos Comenius unter dem Titel: LABYRINTHE UND WEGE ZUM LICHT VON JOHANN AMOS COMENIUS stattgefunden. Das Seminar wurde mit der Internationalen Wissenschaftlichen Konferenz im Johann-Amos-Comenius-Pädagogischen Zentrum und im Gymnasium "Peterschule" in St. Petersburg verbunden. Derzeit arbeitet man an den Texten zum V. Band von STUDIA COMENIANA SEDLCENSIA.

Vor drei Jahren ist in unserem Forschungsteam eine IDEE für *ENZYKLOPÄDISCHES LEXIKON ÜBER JOHANN AMOS COMENIUS* entstanden. Die Idee ist jedoch bisher nur eine Idee geblieben. Informationen über das Lexikon wurden den mit uns zusammenarbeitenden Comenius-Zentren in Polen und im Ausland geschickt. Es stellte sich heraus, dass man solche Initiativen viel früher in der Tschechischen Republik ergriffen hat. Unser Forschungsteam hatte in diesem Bereich bisher keinen Erfolg. Zwei Jahre später ist die Idee für Siedlcer Comenius Hefte entstanden. Das wird, in unseren Annahmen, der erste Abschnitt der Arbeit am Lexikon. Wir bereiten uns schon zwei Jahre zur Ausgabe des ersten Bandes von Heften. Die Informationen wurden am Lehrstuhl für Didaktik des Instituts für Pädagogik positiv angenommen. Den Hochschullehrern wurden die Stichworte nach ihren Forschungsinteressen vorgeschlagen (Die Comenius-Gestalt enthält alle diese Interessen in seinem geistigen Schaffen). An diese anspruchsvolle Aufgabe wurden die Mitarbeiter der folgenden Einrichtungen herangegangen: Allgemeindidaktik, Frühbildung und Vorschulbildung.

In diesem Band gibt es Bearbeitungen von: Barbara Grzegorzcyk: *Der Schüler in der Comenius-Schule* und *Lehrer nach Johann Amos Comenius*; Halina Natora: *Johann Amos Comenius - ein Vorläufer der Sonderpädagogik*; Anna Klim-Klimaszewska und Ewa Jagiełło: *Vorschulbildung in der Auffassung von Johann Amos Comenius*; Urszula Tyluś: *Egalitarismus in den Überlegungen von Johann Amos Comenius*, Grażyna Dzida: *Natürliche Methoden im Unterricht und Prinzipien der Didaktik*, Kazimierz Żegnałek: *Didaktik von Johann Amos Comenius*.

Barbara Sitarska hat versucht, einige Kennworte zu bearbeiten: *Andauernde Bildung nach dem Konzept von Johann Amos Comenius*, *Der Humanismus von Johann Amos Comenius*, *Selbsterziehung im philosophischen Denken von Johann Amos Comenius*, *Labyrinth und Wege zum Licht von Johann Amos Comenius*, *Freiheit, Verantwortung und Identität in den Ansichten von Johann Amos Comenius*. Außerhalb der Universität gibt es in 28 diesem Band die Verfasserbearbeitungen von: Heliodor Muszyński: *Metho-dologische Grundlagen des Schaffens von Johann Amos Comenius*; Mariola Jarczykowa: *Johann Amos Comenius als Leiter des Lebens junger Menschen*. Zwei Kennworte hat Kamila Szymańska bearbeitet: *Bildung in Leszno in Comenius-Zeiten* und *Comenius in Leszno*.

An den Kernworten zu den Heften arbeiten weiterhin andere Wissenschaftler, sowohl von der Universität für Natur- und Geisteswissenschaften in Siedlce (Aldona Grądzka, *Das Motivieren der Kinder, Jugendliche und Erwachsene zum Lernen durch Johann Amos Comenius*; Barbara Grzegorzcyk, *Der Wert des Buches im Leben des Menschen*; Sławomir Sobieraj, *Lehrbücher von Johann Amos Comenius*, Barbara Sitarska, *Pansophie und Axiologie des Johann Amos Comenius*, Danuta Szymonik, *Die Menschenwürde bei der Erfassung von Johann Amos Comenius*, Andrzej Borkowski, *Die Symbolik in den Werken von Johann Amos Comenius*) als auch Wissenschaftler anderer Universitäten: Heliodor Muszyński: *Comenius Schulkonzept*, Sławomir Sztobryn: *Das Beisein von Johann Amos Comenius in den elektronischen Repositorien*, Johann Amos Comenius als Vorläufer der philosophischen Pädagogik, Adam Fijałkowski: *Die Anschaulichkeit in der Bildung*; Genowefa Koć-Seniuch: *Die Kommunikation in der Bildung von Johann Amos Comenius*. Diese Kennworte erscheinen im nächsten Band. Unser Wunsch ist es, die ausländischen Comenius-Wissenschaftler, vor allem aus Europa, zu den Siedlcer Comenius Heften einzubeziehen. Ihre eventuelle Bearbeitungen erscheinen in den nächsten Bänden.

Die Herausgeber haben vor, ein Band von "Heften" alljährlich herauszugeben. Wir sind dessen bewusst, dass die erste Veröffentlichung dieser Serie unvollkommen ist, sowohl inhaltlich als auch in der Form. Wir haben uns jedoch entschieden, dass es besser ist, den Versuch unternommen und ständig nach Vollkommenheit in diesem Bereich in späteren Bänden sukzessiv zu streben, statt permanentes Streben nach Vollkommenheit ohne diese Arbeiten. Sogar der Titel des ersten Bandes hat sich als problematisch erwiesen. In meinen Gedanken sind verschiedene Ideen entstanden. Einer von ihnen trug den Titel: „Über Johann Amos Comenius und die Grundlagen der Comenius-Forschung". Es gab zu diesem Thema schon die Eignungsüberlegungen. Nach einigen Überlegungen habe ich jedoch festgestellt, dass der

Inhalt dem Titel nicht entspricht, d.h. der Titel ist zu umfassend (Texte behandeln nicht direkt die Entwicklung der Comenius-Forschung und sind nicht inter-disziplinär; beziehen sich auf Pädagogik) und zugleich zu eng (die Inhalte beziehen sich auf die Ansichten zur europäischen Bildung, deren verschiedene Type und Aspekte). Ich habe deshalb den Titel, 29 „Über Johann Amos Comenius und seine Ansichten zur Bildung“ vorgeschlagen, weil ich überzeugt bin, dass die hier zusammengestellten Inhalte dem Titel des Bandes entsprechen. Zugleich behandeln sie den Comenius-Forschungs-Anteil, der Pädagogik betrifft. (Comenius-Forschung hat den interdisziplinären Charakter). Wir dürfen nicht vergessen, dass Johann Amos Comenius in Europa und auf der ganzen Welt vor allem als Pädagoge eingetreten ist.

Als Herausgeber des ersten Bandes von „Siedlcer Comenius Hefte“ mit Serie PÄDAGOGIK möchte ich mich bei allen Autoren der Texte bedanken. Ich bin dessen bewusst, wie schwierig die Bearbeitung der Comenius-Kennworte sein konnte. Ich möchte mich bei meinen Kollegen bedanken, vor allem bei Herrn a. o. Prof. Dr. habil. Roman Mnich, der zugleich der Mitveranstalter von Seminaren über Johann Amos Coemnius und Mitherausgeber der Serie STUDIEN COMENIANA SEDLCENSIA ist. Ich bedanke mich auch sehr bei Herrn Dr. Andrzej Borkowski für die bisherige sehr gute und erfolgreiche Zusammenarbeit im Bereich der Comenius-Forschung.

Ich möchte mich auch bei dem Dekan der Fakultät für Geisteswissenschaften, Herrn Prof. Dr. habil. Stanisław Jaczyński, bei dem Prodekan für Wissenschaft, Herrn Prof. Dr. habil. Romuald Kalinowski, bei dem Direktor des Instituts für Pädagogik, Herrn a. o. Prof. Dr. habil. Sławomir Sobczak und bei dem stellvertretenden Direktor des Instituts für Pädagogik für Forschung, Herrn a. o. Prof. Dr. habil. Mikołaj Bieluga für eine gute, freundliche Atmosphäre, die für-erfindliche Aktivitäten günstig war und für Aufgeschlossenheit gegenüber allen wissenschaftlichen Initiativen.

Besonders möchte ich mich bei der Rezensentin des Bandes, Frau Prof. Dr. habil. Anna Kożuh bedanken. Ihre Bemerkungen haben zur Schlussform dieser Veröffentlichung beigetragen.

*Barbara Sitarska*